

วรรณกรรมปริทัศน์

เนื่องจากการศึกษาการเคลื่อนย้ายประชากรระหว่างภาคครั้งนี้ได้อาศัยแบบจำลองซึ่งมีการกำหนดฟังก์ชันอรรถประโยชน์ในระดับภาคเข้ามาอธิบาย ดังนั้น จึงจำเป็นต้องทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องทั้งในเรื่องทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้ายประชากร ผลการศึกษาการเคลื่อนย้ายประชากรในประเทศไทย รวมทั้งตัวอย่างผลการวิจัยศึกษา (case studies) ของประเทศอื่น อาทิ ประเทศสาธารณรัฐเยอรมัน ประเทศแคนาดา ประเทศสวีเดน ที่ได้อาศัยแบบจำลองการกำหนดฟังก์ชันอรรถประโยชน์เพื่อเข้ามาอธิบายการเคลื่อนย้ายประชากรระหว่างภาคด้วย

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้ายประชากร

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายประชากรนั้น ทฤษฎีของราเวนสไตน์ (Ravenstein's "Laws" of Migration) (Ravenstein 1885 : 165-235) กล่าวว่า ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจนับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่กระตุ้นให้เกิดการเคลื่อนย้ายประชากร โดยการเคลื่อนย้ายประชากรนั้นเป็นไปเพื่อชดเชยฐานะทางเศรษฐกิจให้สูงขึ้น ส่วนใหญ่เป็นการย้ายออกจากพื้นที่ที่มีโอกาสทางเศรษฐกิจที่ต่ำกว่าไปสู่พื้นที่ที่มีโอกาสแก่ชีวิตมากขึ้น และโดยทั่วไปแล้ว จะเป็นการเคลื่อนย้ายโดยมุ่งสู่ศูนย์กลางของการค้าและอุตสาหกรรม ต่อมา ลี (Lee 1966) ได้พัฒนาทฤษฎีการเคลื่อนย้ายประชากร โดยอาศัยแนวความคิดต่อเนื่องมาจากราเวนสไตน์ ทฤษฎีของลี (Lee's Theory of Migration) (Lee 1966 : 47-57) พิจารณาว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้ายประชากรนั้นมีอยู่ 4 ปัจจัยคือ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ของแหล่งต้นทาง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับแหล่งปลายทาง ปัจจัยส่วนบุคคล รวมทั้งปัจจัยแทรกอยู่ระหว่างถิ่นต้นทางและปลายทาง เช่น ปัจจัยเรื่องระยะทางและเรื่องข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น ในทัศนะของลี ได้เน้นปัจจัยหลักต้นจากแหล่งต้นทางว่า มีบทบาทสำคัญในการทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายประชากรมากกว่าปัจจัยดึงดูดจากแหล่งปลายทาง นั่นคือ การเคลื่อนย้ายประชากรสุทธิมีความสัมพันธ์โดยตรงกับ

ปัจจัยลบที่อยู่ในดินแดนทาง

นอกจากนี้ ยังมีแบบจำลองที่ได้รับการพัฒนา โดย Lewis (1954) และมีการขยายความโดย Fei and Ranis (1961) โครงสร้างรวมนี้เราเรียกว่า แบบจำลองการพัฒนาของ L-F-R แบบจำลองนี้พิจารณาการเคลื่อนย้ายประชากรในฐานะที่เป็นกลไกดุลยภาพ ซึ่งส่งผ่านการโยกย้ายแรงงานจากภาคที่มีแรงงานส่วนเกิน (Labor-Surplus Sector) ไปยังภาคที่ขาดแคลนแรงงาน (Labour-Deficit Sector) ทำให้มีความเสมอภาคระหว่างสองภาคเศรษฐกิจ โดยกระบวนการนี้ยังคงดำเนินต่อไป ตราบเท่าที่ในภาคที่เกิดแรงงานส่วนเกินนั้นมีอัตราการเพิ่มของประชากรสูงกว่าอัตราการเคลื่อนย้ายออกของแรงงาน แต่จะถึงจุดยุติเมื่ออัตราการขยายตัวของอุปสงค์ต่อแรงงานในดินแดนเดิม ไม่อาจขยายตัวให้สอดคล้องกับอัตราการเจริญเติบโตของประชากรในดินแดนนั้น นักวิชาการหลายท่านไม่พอใจเกี่ยวกับคำอธิบายของแบบจำลองข้างต้นนี้ ในทัศนะเรื่องสาเหตุของการเคลื่อนย้ายประชากรในประเทศด้อยพัฒนาในประเด็นที่ว่า การเคลื่อนย้ายประชากรมิได้ถูกดึงดูดโดยการว่างงานและการทำงานต่ำกว่าระดับในภาคที่เกิดแรงงานส่วนเกินเท่านั้น แม้ว่าจะไม่มีข้อสงสัยว่า นี่เป็นปัจจัยที่สำคัญในการตัดสินใจเคลื่อนย้ายของประชากร

หลังจากนั้นไม่นาน Sjaastad (1962) ได้เสนอ ทฤษฎีการลงทุนมนุษย์ ซึ่งถือว่าการตัดสินใจเคลื่อนย้ายประชากรเป็นเสมือนการตัดสินใจลงทุน ในเรื่องเกี่ยวกับต้นทุนและผลตอบแทนที่ถูกกระจายตามเวลาที่ผ่านไปไม่ว่าจะเป็นต้นทุนหรือผลตอบแทนที่เป็นตัวเงินหรือไม่ใช่ตัวเงินก็ตาม ซึ่งองค์ประกอบของต้นทุน/ผลตอบแทนที่ไม่ใช่ตัวเงินอาจรวมถึง ต้นทุน/ผลตอบแทนทางจิตใจ (Psychic Costs/benefits) แต่ถึงกระนั้น ในการคำนวณผลตอบแทนสุทธิของการเคลื่อนย้ายของประชากร Sjaastad รวมเฉพาะต้นทุนในรูปตัวเงินและผลประโยชน์ที่ไม่ใช่ทางจิตใจ โดยเขาสมมติว่า ในการตัดสินใจเคลื่อนย้าย ผู้ย้ายมีแนวโน้มแสวงหารายได้ที่แท้จริงสุทธิสูงสุดตลอดชีวิต (Net real life - span incomes) โดยต้องคำนึงถึงต้นทุนที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้าย

อย่างไรก็ตาม นักวิจัยในประเทศด้อยพัฒนา เพิ่งระบุว่าการตัดสินใจเคลื่อนย้ายของประชากรนั้นต้องประเมินโอกาสของเขาในการได้รับการจ้างงานด้วย ซึ่งต่อมา Todaro (1978) ได้เสนอให้พัฒนาแบบจำลอง โดยการนำเอาอัตราการว่างงานในดินแดนปลายทางเข้ามาพิจารณาอย่างเปิดเผย โดย แบบจำลองของ Todaro ได้สรุปสาระสำคัญใน 4 ลักษณะดังนี้

- (1) การเคลื่อนย้ายของประชากรถูกกระตุ้นในเบื้องต้นโดยการพิจารณาความสมเหตุ

สมผลทางเศรษฐศาสตร์ ในแง่ผลตอบแทนและต้นทุนเปรียบเทียบ

(2) การตัดสินใจเคลื่อนย้ายของประชากรขึ้นอยู่กับความคาดหวังในเรื่องความแตกต่างของค่าจ้างในภาคต้นทางกับปลายทาง และความเป็นไปได้ของการได้รับว่าจ้างให้ทำงานในภาคปลายทาง

(3) ความเป็นไปได้ของการได้รับงานทำมีความสัมพันธ์เชิงผกผันกับอัตราการว่างงานในภาคปลายทาง

(4) อัตราการเคลื่อนย้ายของประชากรที่มีมากกว่าอัตราความเติบโตของการขยายตัวของการทำงานในภาคปลายทาง เป็นเหตุการณ์ที่เป็นไปได้ และสมเหตุสมผลที่จะทำให้อัตราการว่างงานในภาคปลายทางนั้นขยายตัวสูงขึ้น

จุดอ่อนประการสำคัญของความแตกต่างในรายได้ของแบบจำลอง Todaro ถูกตั้งข้อสงสัยจากนักวิจัยในสมัยหลัง คือ ความแตกต่างในรายได้นั้นมิใช่เป็นสาเหตุในตัวมันเอง ที่เป็นอาการของความไม่เสมอภาคซึ่งสัมพันธ์กับระบบเศรษฐกิจที่ไม่อาจสร้างความยุติธรรมในการจัดสรรทรัพยากร อาทิ ระบบความไม่เท่าเทียมของการถือครองที่ดิน และการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต เป็นต้น

ผลการศึกษาการเคลื่อนย้ายประชากรในประเทศไทย

Aphichat Chamrathirong Krittaya Archavanitkul and Uraivan Kanungsukkaseem (1979 : 23 อ้างใน สุวีรัตน์ หวังนิชชากร 2527 : 5-6) ได้ศึกษาติดตามผู้ย้ายถิ่นใหม่ ผลการศึกษาชี้ชัดว่า สาเหตุสำคัญของการย้ายถิ่นเข้ากรุงเทพมหานคร เป็นเพราะปัจจัยทางเศรษฐกิจมากที่สุด กล่าวคือ ผู้ย้ายถิ่นชายเข้ามาเพื่อหางานทำร้อยละ 80.1 หญิงร้อยละ 67.5 ผู้ย้ายถิ่นเข้ามาเพราะว่างจากฤดูกาลเกษตรเป็นผู้ย้ายถิ่นชายร้อยละ 18.7 หญิงร้อยละ 19.5 และย้ายเพื่อมาทำงานทั้งชาย หญิง มีอัตราร้อยละ 2.8 เท่ากัน ผู้ย้ายถิ่นใหม่ส่วนมากเป็นผู้ที่อยู่ในวัยหนุ่มสาว และมีสาเหตุทางสังคมคือ การต้องย้ายติดตามครอบครัว หรือย้ายเพราะแต่งงาน ซึ่งมีอิทธิพลต่อผู้ย้ายถิ่นหญิงมากกว่าผู้ย้ายถิ่นชาย

รายงานประกอบการสัมมนาเรื่อง วิฤตการณ์เศรษฐกิจไทย 2522 ของ รั้งสรรค์ ณะพรพันธุ์ (รั้งสรรค์ ณะพรพันธุ์ 2526) ได้จำแนกปัจจัยที่ก่อให้เกิดปรากฏการณ์เคลื่อนย้าย ประชากรเป็น 2 ประเภท คือ ปัจจัยดึงดูดและปัจจัยผลักดัน โดยใช้ทฤษฎีแรงงานส่วนเกินตาม แบบจำลองการพัฒนาของ L-F-R (Lewis 1954, Fei and Ranis 1964) และอธิบายว่า การรวมศูนย์กระจุกตัวของอุตสาหกรรมในกรุงเทพมหานครเป็นสาเหตุของปัจจัยดึงดูด ที่ทำให้ ประชากรเคลื่อนย้ายจากภูมิภาคอื่น ๆ ทั่วประเทศเข้าสู่กรุงเทพมหานคร ทั้งนี้เพราะโอกาสใน การหางานทำมีมากกว่า ส่วนปัจจัยผลักดันได้แก่ สภาพความยากจนและว่างงานในส่วนภูมิภาค สอดคล้องกับบทความวิชาการเรื่องประชากรกับการขยายตัวของกรุงเทพมหานคร ของ จิระ หงส์ลดากรม์ (จิระ หงส์ลดากรม์ 2526 อ้างใน สมบูรณ์ ศิริประชัย 2528) ได้ให้เหตุผลกว้าง ๆ ของการเคลื่อนย้ายประชากรจากภูมิภาคต่าง ๆ เข้าสู่กรุงเทพมหานครในแนวปัจจัยดึงดูด - ผลัก ดันได้แก่ ความเหลื่อมล้ำทางสังคมและเศรษฐกิจ อัตราการเพิ่มประชากรที่สูงขึ้นรวมทั้งความเป็น ศูนย์รวมของกรุงเทพมหานคร ในเรื่องพื้นฐานทางเศรษฐกิจต่าง ๆ

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2524 : 14) ได้สำรวจการย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพมหานคร พบว่าสาเหตุสำคัญของการย้ายถิ่น ได้แก่ สาเหตุทางเศรษฐกิจ ประมาณร้อยละ 61 ของผู้ย้ายถิ่น ทั้งหมด ย้ายถิ่นมาเพื่อหางานทำและในจำนวนนี้ ร้อยละ 62 ย้ายมาหางานทำระหว่างที่ว่างจาก การประกอบการเกษตร นอกจากนี้ผู้ย้ายถิ่นที่มีเหตุผลทางครอบครัวประมาณร้อยละ 18 และย้าย ถิ่นมาเพื่อศึกษาต่อร้อยละ 15

รัชนี้วรรณ อุทัยศรี (2525) ได้เสนอบทความ ความเจริญของอุตสาหกรรม แรงงาน รับจ้างและความล้มเหลวในชนบท โดยยอมรับว่า การพัฒนาเศรษฐกิจในรอบสองทศวรรษที่ผ่านมา มีลักษณะการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจระหว่างภูมิภาคต่าง ๆ ทั้งนี้เพราะการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การกระจายผลผลิตมักกระจายตัวในภาคกลางเท่านั้น ภาค อื่น ๆ ยังมีสภาพโครงสร้างเศรษฐกิจที่ล้าหลัง ความเป็นอยู่ตลอดจนรายได้ โอกาสการมีงานทำ ขึ้นอยู่กับความไม่แน่นอนของเศรษฐกิจการเกษตรแบบชนบท ปัญหาหลักที่กล่าวถึงคือ โครงสร้าง การเกษตรที่ผลิตตามฤดูกาล ปัญหาการว่างงาน ปัญหาการขยายพื้นที่เพาะปลูก ปัญหาที่ดินทำกิน กล่าวโดยสรุปคือ ความไม่สมดุลย์ของโครงสร้างทางเศรษฐกิจระหว่างภาค ซึ่งมีผลต่อโครงสร้าง

การจ้างงานในปัจจุบัน ก่อให้เกิดแรงผลักดันให้คนงานจำนวนไม่น้อยต้องอพยพย้ายถิ่นจากภูมิลำเนาเดิมที่ล้าหลัง เข้าสู่ภูมิลำเนาใหม่เพื่อเสาะแสวงหางานทำ มีรายได้และฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าเดิม โดยได้อ้างข้อมูลที่แสดงเหตุผลในการย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นจากภูมิลำเนาอื่นเข้า- กรุงเทพมหานคร จากการสำรวจของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ในปี 1979 และพบว่า สาเหตุของการย้ายถิ่นส่วนใหญ่เป็นเหตุผลทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ต้องการหางานทำ ว่างจากการทำนา และไม่มีที่ดินในภูมิลำเนาเดิม เข้ามาประกอบการพิจารณา

วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทของ ศิริเพ็ญ ศุภกาญจนกันติ (ศิริเพ็ญ ศุภกาญจนกันติ 2527) ได้ศึกษาการคัดเลือกปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติของชาวชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือในการไปทำงานต่างถิ่น ซึ่งใช้ข้อมูลจากโครงการสำรวจแรงงานชนบทในประเทศไทย พ.ศ. 2525 ของกรมแรงงาน กระทรวงมหาดไทย โดยเลือกศึกษาครัวเรือนชนบทใน 3 จังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ จังหวัดนครราชสีมา อุบลราชธานี และร้อยเอ็ด ในการทดสอบปัจจัยต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติในการไปทำงานต่างถิ่น ได้ใช้วิธีการทางสถิติ คือ การทดสอบ chi - square และใช้การวิเคราะห์จำแนกประเภท (Discriminant Analysis) เพื่อศึกษาลำดับอิทธิพลและทิศทางของปัจจัยเหล่านั้น ผลของการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านเศรษฐกิจได้แก่ รายได้ทั้งปีและรายได้ของครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับทัศนคติในการไปทำงานต่างถิ่นของชาวชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยพบว่า รายได้ในกลุ่มที่ไม่คิดไป โดยเฉลี่ยแล้วสูงกว่ากลุ่มที่คิดไป แต่ปัจจัยทางเศรษฐกิจอื่นก็ยังไม่มียุทธิพลมากพอที่จะส่งเสริมหรือขัดขวางความคิดเห็นในการไปทำงานต่างถิ่น เมื่อเปรียบเทียบกับตัวแปรอื่น

ปัจจัยทางด้านประชากรและสังคม พบว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มากขึ้นจะมีแนวโน้มที่ไม่คิดไปทำงานต่างถิ่น โดยให้เหตุผลว่า อาจเนื่องจากเป็นครัวเรือนขนาดใหญ่ไม่สะดวกในการเคลื่อนย้าย เมื่อพิจารณาถึงสภาพการมีงานทำพบว่า กลุ่มคนที่กำลังว่างงานมีแนวโน้มคิดไปทำงานต่างถิ่น ส่วนปัจจัยอื่น เช่น สถานะบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับหัวหน้าครัวเรือน สถานะภาพการสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ ไม่มีอิทธิพลต่อทัศนคติในการไปทำงานต่างถิ่น โดยทั้งนี้ เหตุผลของผู้คิดไปทำงานต่างถิ่นสูงสุดร้อยละ 44.7 เพราะต้องการมีรายได้เพิ่มเติมเนื่องจากรายได้เดิมไม่เพียงพอ สำหรับงานที่คิดไปทำส่วนใหญ่ร้อยละ 18.3 ต้องการไปทำงานเป็นคน

งานในโรงงาน โดยคิดไปทำงานภายในจังหวัดเดิมร้อยละ 30.3 ต้องการไปทำงานที่กรุงเทพมหานครร้อยละ 26.8

กรมแรงงาน กระทรวงมหาดไทย(กรมแรงงาน 2531)ได้สำรวจภาวะการมีงานทำของประชากรในช่วงนอกฤดูกาลผลิตในชนบท พบว่าประชากรในภาคกลางอพยพไปอยู่ในท้องถิ่นอื่นมากที่สุดคือ ร้อยละ15.7 รองลงมาคือ ประชากรในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ คิดเป็นร้อยละ13.9,13.4และ13.0 ตามลำดับ โดยสาเหตุสำคัญที่ทำให้ประชากรในชนบทของทุกภาคต้องอพยพไปอยู่ในอื่นมาจากปัญหาการไม่มีงานทำทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีผู้อพยพไปอยู่ในอื่นเพื่อไปทำงานและเพื่อไปหางานทำมากกว่าภาคอื่นคือ ร้อยละ62.5 รองลงไปได้แก่ ภาคเหนือ ภาคใต้และภาคกลาง มีผู้อพยพไปอยู่ในอื่นเพื่อไปทำงานและเพื่อไปหางานทำ ร้อยละ51.6,50.8และ42.3 ตามลำดับ

เป็นที่น่าสังเกตว่า ผู้อพยพในเกือบทุกภาคยกเว้นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนใหญ่มากกว่าร้อยละ60 จะโยกย้ายอยู่ในบริเวณที่อยู่เดิมของตน และมีไม่ถึงร้อยละ30ที่อพยพเข้ากรุงเทพมหานคร ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งมีผู้อพยพประมาณร้อยละ40เท่านั้นที่โยกย้ายอยู่ในบริเวณภาคเดิม และมีถึงร้อยละ40 ที่อพยพเข้ากรุงเทพมหานคร เนื่องจากในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีงานในท้องถิ่นให้ทำน้อยกว่าภาคอื่นโดยเฉพาะในกรุงเทพมหานคร

วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทของ นิมิตร ไคร์วานิช(นิมิตร ไคร์วานิช 2532) ได้ศึกษาถึงตัวกำหนดทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับจังหวัด ที่มีผลต่ออัตราการย้ายถิ่นของแรงงานเข้ากรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยใช้ข้อมูลทัศนภูมิ ได้แก่ จำนวนแรงงาน ภาค และตำแหน่งงานของกรมแรงงาน กระทรวงมหาดไทย พ.ศ.2529และผลผลิตมวลรวมรายจังหวัดและระดับความเป็นอุตสาหกรรมของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2529 และใช้การวิเคราะห์แบบ Multi-level Analysis ซึ่งใช้หน่วยในการวิเคราะห์ทั้งระดับจังหวัดและระดับภาคร่วมกัน ผลของการวิเคราะห์ ได้พบว่า ตัวแปรทางเศรษฐกิจและสังคมทุกตัว ได้แก่ ภาค ระดับความเป็นเมือง ระดับความเป็นอุตสาหกรรม โอกาสในการทำงาน ความเหลื่อมล้ำของอัตราค่าจ้าง สามารถร่วมกันอธิบายอัตราการย้ายถิ่นของแรงงานเข้ากรุงเทพมหานครและเขตปริมณฑลได้ แต่เมื่อวิเคราะห์ระดับอิทธิพลของตัวแปร โดยการวิเคราะห์ถดถอย

พบว่า มีตัวแปรเพียงสองตัวที่มีอิทธิพลต่ออัตราการย้ายถิ่นของแรงงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ ภาค ซึ่งเป็นตัวแปรทางด้านสังคม โดยมีอิทธิพลในทางบวกและมีอิทธิพลมากที่สุดกับการย้ายถิ่นของแรงงานและระดับความเป็นเมืองมีอิทธิพลในทางลบกับการย้ายถิ่นของแรงงานเข้ากรุงเทพมหานครและปริมณฑล

สรุปผลการศึกษการเคลื่อนย้ายประชากรในประเทศไทย

งานวิจัยที่ได้ทบทวนมาโดยส่วนใหญ่อาศัยทฤษฎีแรงงานส่วนเกินตามแบบจำลองการพัฒนาของ L-F-R (Lewis 1954, Fei and Ranis 1964) ซึ่งอธิบายถึงความเหลื่อมล้ำของการพัฒนาทางเศรษฐกิจระหว่างภาค ทำให้เกิดปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูดในการนำไปสู่การเคลื่อนย้ายประชากรระหว่างภาค โดยสาเหตุของการเคลื่อนย้ายส่วนใหญ่ คือ สาเหตุด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ โอกาสการมีงานทำ ระดับความเป็นอุตสาหกรรม เป็นต้น

งานวิจัยส่วนใหญ่พบว่า ประชากรจะเคลื่อนย้ายออกจากภาคที่มีโอกาสทางเศรษฐกิจต่ำกว่า เช่น เกิดปัญหาการว่างงาน โอกาสการทำงานที่ขึ้นกับความไม่แน่นอนของภาคเกษตรกรรม ไปสู่ภาคที่มีโอกาสทางเศรษฐกิจที่ดีกว่า เช่น มีการขยายตัวของการจ้างงานและอุตสาหกรรม โดยเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานคร

ตัวอย่างผลการศึกษการเคลื่อนย้ายประชากรจากประเทศที่ใช้แบบจำลอง ของ The Nato Advanced Studies Institute.

ในส่วนนี้เป็นการทบทวนผลการศึกษการเคลื่อนย้ายประชากรตามแบบจำลองที่จะถูกนำมาใช้ในการศึกษการครั้งนี้ โดยจะยกตัวอย่างเฉพาะกรณีศึกษาของบางประเทศซึ่ง The Nato - Advanced Studies Institute ประเทศเดนมาร์ก ได้เคยศึกษาไว้ในปี 1985 (W.Weidlich and G.Haag :1988)

กรณีศึกษาของประเทศสาธารณรัฐเยอรมัน

ประเทศนี้แบ่งออกเป็น 10 ภาค ความแตกต่างในระดับการพัฒนาในแต่ละภาคเกิดจากนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจที่เป็นอิสระต่อกัน ความจำกัดของข้อมูลสถิติทำให้ศึกษาการประมาณค่าพารามิเตอร์ที่ใช้อธิบายการเคลื่อนย้ายประชากรได้ในช่วงปี 1960 ถึง 1983 โดยการศึกษาอยู่ภายใต้ข้อสมมติที่กำหนดให้ประชากรมีลักษณะhomogeneous เพื่อสะดวกในการเปรียบเทียบผลการศึกษากับประเทศอื่น

จากการใช้ข้อมูลสถิติการเคลื่อนย้ายประชากรระหว่างภาคซึ่งมีจำกัดในช่วงปี 1960 ถึง 1983 เพื่อประมาณค่าพารามิเตอร์ คือ อรรถประโยชน์ในระดับภาคพบว่า อรรถประโยชน์ในแต่ละมลรัฐค่อนข้างคงที่ในแต่ละช่วงเวลา และผลของการวิเคราะห์สมการถดถอยเพื่อกำหนดฟังก์ชันอรรถประโยชน์ระดับภาค พบว่าตัวแปรที่มีอิทธิพลสำคัญต่ออรรถประโยชน์ระดับภาค คือตัวแปรด้านขนาดของประชากรได้แก่ จำนวนประชากรในภาคซึ่งมีอิทธิพลมากที่สุดและมีผลในทางบวก รองลงไปได้แก่ ค่ากำลังสองของจำนวนประชากรในภาคซึ่งมีผลในทางลบต่ออรรถประโยชน์ในระดับภาค โดยอธิบายได้ว่า อรรถประโยชน์ในระดับภาคจะสูงขึ้นเมื่อจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นจนถึงระดับหนึ่งเท่านั้นและต่อจากนั้นจะเริ่มลดลง

นอกจากนี้ ตัวแปรด้านเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ สัดส่วนของค่าความแตกต่างระหว่างสินค้าอุตสาหกรรมกับเกษตรกรรมในภาค ซึ่งเป็นตัวแปรแสดงถึงโครงสร้างทางเศรษฐกิจในระดับภาคและสัดส่วนการว่างงานในภาคที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งส่งผลในทางบวก ส่วนอัตราการว่างงานในภาคส่งผลในทางลบต่ออรรถประโยชน์ในระดับภาค

ภายหลังจากที่นำฟังก์ชันอรรถประโยชน์ในระดับภาคที่อยู่ในรูปของตัวแปรทางด้านเศรษฐกิจและสังคมต่างๆดังกล่าวเข้ามาแทนค่าสมการในแบบจำลองที่ใช้ศึกษาเพื่อคำนวณหาค่าความน่าจะเป็นในการที่ประชากรจะเคลื่อนย้ายไปยังภาคอื่นในช่วงปีที่ศึกษา คือ ปี 1960-1983 และทดสอบค่าทางสถิติ พบว่า ระดับนัยสำคัญของสมการในแบบจำลองให้ค่า R square สูงถึง 0.983 และ ค่า F 1887.9

กรณีศึกษาของประเทศสวีเดน

สำหรับประเทศนี้การศึกษาได้แบ่งภาคออกเป็น 8 ภาค ตามสภาพภูมิศาสตร์และระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ การศึกษาตามแบบจำลองนี้ได้อาศัยข้อมูลสถิติที่มีอยู่ในช่วงปี 1968-

1982 โดยอยู่ภายใต้ข้อสมมติให้ประชากรที่เคลื่อนย้ายมีลักษณะ homogeneous

ผลการวิเคราะห์สมการถดถอย พบว่า ฟังก์ชันอรรถประโยชน์ในระดับภาคถูกอธิบายด้วยตัวแปรด้านขนาด ได้แก่ จำนวนประชากรในภาคด้วยค่าสัมประสิทธิ์ 1.071 , ค่า t 105.3 และค่ากำลังสองของจำนวนประชากรในภาคด้วยค่าสัมประสิทธิ์ -0.355 , ค่า t -10.6 โดยอธิบายได้ว่า ขนาดของประชากรซึ่งมีอิทธิพลทางบวกนั้น ทำให้ภาคมีระดับของโอกาสทางเศรษฐกิจต่างๆ ส่วนอิทธิพลทางลบของค่ากำลังสองของขนาดประชากรในภาคเป็นตัวบ่งชี้ถึงอรรถประโยชน์ในภูมิภาคที่ลดลงจากความหนาแน่นของประชากรที่มากเกินไป ได้แก่ การเกิดปัญหามลภาวะ ปัญหาจราจร เป็นต้น

ตัวแปรทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่มีอิทธิพลต่ออรรถประโยชน์ระดับภาค ได้แก่ ค่าความแตกต่างระหว่างจำนวนผู้ว่างงานกับตำแหน่งงานว่าง ซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์ -0.014 , ค่า t -7.8 ซึ่งเป็นตัวชี้สภาพตลาดแรงงานในภูมิภาค โดยจำนวนผู้ว่างงานเป็นปัจจัยผลักดัน ส่วนตำแหน่งงานว่างเป็นปัจจัยดึงดูดของภาค ซึ่งมีผลในทางลบและทางบวกต่ออรรถประโยชน์ของภาค ตามลำดับ นอกจากนี้ ตัวแปรจำนวนการจ้างงานในภาครัฐบาล ซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์ 0.166 ค่า t 5.5 และอัตราของตำแหน่งงานว่าง ซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์ 0.093 , ค่า t 3.2 ก็ส่งผลในทางบวกกับอรรถประโยชน์ในระดับภาค

สำหรับผลการศึกษาของประเทศแคนาดา ก็ให้ผลในทำนองเดียวกัน คือ ตัวแปรด้านขนาด ได้แก่ จำนวนประชากรในภาค ซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์ 1.304 , ค่า t 138.1 และค่ากำลังสองของจำนวนประชากรในภาค มีค่าสัมประสิทธิ์ -0.227 , ค่า t -17.0

ส่วนตัวแปรด้านเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่ออรรถประโยชน์ในระดับภาค ได้แก่ รายได้ต่อหัวของแรงงาน ซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์ 0.877 , ค่า t 12.3 และ อัตราการว่างงาน ซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์ -0.231 , ค่า t -5.6

นอกเหนือจากกรณีศึกษาของประเทศสาธารณรัฐเยอรมัน, ประเทศสวีเดนและประเทศแคนาดาแล้ว The Nato Advanced Studies Institute ได้สรุปผลการศึกษาของประเทศอื่นๆ เช่นประเทศฝรั่งเศส ประเทศอิสราเอล ประเทศอิตาลี เพื่อนำผลการศึกษามาเปรียบเทียบกันโดยการศึกษาของทุกประเทศตามแบบจำลองเดียวกันนี้ ได้กำหนดข้อสมมติให้ประชากรของทุกภาคมีลักษณะเป็น homogeneous เพื่อที่จะได้ศึกษาความแตกต่างของปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมในระดับภาคอันจะเป็นตัวกำหนดความแตกต่างในอรรถประโยชน์ของภาคต่างๆเหล่านั้น ใน

การที่จะส่งผลต่อการตัดสินใจเคลื่อนย้ายของประชากร และพบผลสรุปตรงกันว่า การวิเคราะห์สมการถดถอยเพื่อกำหนดฟังก์ชันอรรถประโยชน์ในระดับภาคของทั้ง 6 ประเทศที่ศึกษานั้น ตัวแปรด้านขนาด อันได้แก่จำนวนประชากรในภาคและค่ากำลังสองของจำนวนประชากรในภาคนั้น มีความสำคัญสูงสุดและส่วนที่เหลือ จึงเป็นตัวแปรด้านเศรษฐกิจและสังคมในระดับภาค ได้แก่ ตัวแปรด้านตลาดแรงงาน, สภาพความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจในภาค และการให้บริการของภาครัฐบาลในระดับภาค ซึ่งเป็นส่วนที่วัดระดับความดึงดูด (attractiveness) ของแต่ละภาค โดยไม่ขึ้นอยู่กับตัวแปรด้านขนาดที่มีผลต่อการเคลื่อนย้ายประชากร ซึ่งส่วนนี้ถูกเรียกว่า ความพึงพอใจในระดับภาค (regional preferences) และเป็นส่วนที่สำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของภาค เนื่องจากส่วนที่ขึ้นอยู่กับขนาดของประชากรของภูมิภาคนี้ ไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก ผลการศึกษาจึงพบว่า นโยบายรักษาระดับค่าจ้างให้เท่าเทียมกันของรัฐบาลในกรณีศึกษาของหลายประเทศ ทำให้ระดับค่าจ้างในแต่ละภาคไม่ได้มีนัยสำคัญสูงในการกำหนดอรรถประโยชน์ระดับภาค

นิยามศัพท์

ภาค	สำหรับการศึกษารั้งนี้ใช้ในความหมายเดียวกับภาค ตามการจัดแบ่งในรายงานผลการสำรวจแรงงานที่ราชอาณาจักรของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งจัดแบ่งเป็น 5 ภาค คือ
	1. ภาคเหนือ
	2. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
	3. ภาคใต้
	4. ภาคกลาง ยกเว้นจังหวัดกรุงเทพมหานคร
	5. กรุงเทพมหานคร
การเคลื่อนย้ายประชากร	หมายถึง การย้ายถิ่นของประชากรอายุ 11 ปีขึ้นไป เช่น จากภาคหนึ่งไปยังภาคใหม่
ภูมิภาคต้นทาง	หมายถึง ภาคเดิมที่ประชากรอาศัยอยู่ก่อนเคลื่อนย้าย
ภูมิภาคปลายทาง	หมายถึง ภาคที่ประชากรอาศัยอยู่หลังจากการเคลื่อนย้าย

ปัจจัยหลักคั้น	หมายถึง สภาพความเป็นอยู่ในภาคเดิม อันเป็นแรงผลักดันให้ประชากรเคลื่อนย้ายไปยังภาคอื่น
ปัจจัยดึงดูด	หมายถึง สภาพความเป็นอยู่ในภาคใหม่ อันเป็นแรงจูงใจให้ประชากรเคลื่อนย้ายไปอยู่
ช่วงในฤดูกาล	สำหรับการศึกษารั้งนี้ใช้ในความหมายเดียวกับรายงานผลการสำรวจแรงงาน ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ หมายถึง ช่วงระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงเดือนกันยายน
ช่วงนอกฤดูกาล	สำหรับการศึกษารั้งนี้ใช้ในความหมายเดียวกับรายงานผลการสำรวจแรงงานทั่วราชอาณาจักร ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ หมายถึง ช่วงระหว่างเดือนมกราคมถึงเดือนมีนาคม
ผู้จ้างงานทำ	หมายถึง ประชากรที่มีอายุ 11 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นผู้ทำงานอย่างน้อย 1 ชั่วโมง โดยได้รับผลตอบแทนเป็นเงินสดหรือสิ่งของ หรือเป็นผู้ทำงานอย่างน้อย 1 ชั่วโมง โดยไม่ได้รับค่าจ้างในวิสาหกิจหรือไร่นาเกษตรของหัวหน้าครัวเรือน หรือของสมาชิกในครัวเรือน
ผู้ไม่มีงานทำ	หมายถึง ประชากรที่มีอายุ 11 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นผู้ที่ไม่ได้ทำงานใด ๆ เลย แต่พร้อมที่จะทำงาน
ผู้สมัครงาน	หมายถึง ผู้ต้องการหางานทำและมาสมัครงานไว้ ณ สำนักงานจัดหางาน
ตำแหน่งงานว่าง	หมายถึง ตำแหน่งงานที่นายจ้างแจ้งให้สำนักงานจัดหางานมาให้
โรงงาน	หมายถึง โรงงานอุตสาหกรรมที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบกิจการตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2512
บ้าน	สำหรับการศึกษารั้งนี้ใช้ในความหมายเดียวกับพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 ซึ่งหมายถึง โรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างสำหรับใช้เป็นที่อยู่อาศัย ซึ่งมีเจ้าบ้านครอบครองและให้หมายความรวมถึง แพรหรือเรือ-

อรรถประโยชน์ของภูมิภาค

mobilities matrix

ซึ่งจัดเป็นประจำและใช้เป็นที่อยู่ประจำ หรือสถานที่ หรือสถาน
พาหนะอื่น ซึ่งใช้เป็นที่อยู่อาศัยประจำได้ด้วย

สำหรับการศึกษารั้วนี้ หมายถึง อรรถประโยชน์เชิงพลวัต
ของภาค ซึ่งแสดงถึงความพอใจที่ประชากรมีต่อภาคที่อาศัยอยู่
ซึ่งขึ้นอยู่กับ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมของภาคนั้น

สำหรับการศึกษารั้วนี้ หมายถึง เมตริกซ์ซึ่งเป็นตัวแสดงระดับ
อิทธิพลของปัจจัยที่อยู่ระหว่างภาคหนึ่งกับอีกภาคหนึ่ง นอกเหนือ
จากปัจจัยที่กำหนดอรรถประโยชน์ของภาค และมีส่วนในการส่ง
เสริมหรือขัดขวางต่อประชากรในการเคลื่อนย้ายระหว่างสอง-
ภาคดังกล่าว โดยอิทธิพลของปัจจัยดังกล่าวอาจถูกกำหนดมาได้
จาก ปัจจัยด้านระยะทางระหว่างสองภูมิภาค ความสะดวกใน -
การคมนาคม การกระจายของข้อมูลข่าวสารระหว่างสองภาค
 เป็นต้น